

کتابشناسی علامه حسن حسن‌زاده آملی (ره)

آریا یونسی

آثار علامه ابوالفضائل حسن حسن‌زاده آملی (قده) به حقیقت شامل اغلب علوم می‌شوند و از نوادر زمان است که مؤلفی یگانه بتواند در این تعداد از علوم دست به تألیف و تحقیق و شرح ببرد؛ شاید آخرین نمونه آن علامه قطب‌الدین شیرازی باشد. به این دلیل فهرست‌نگاری آثار ایشان کار آسانی نیست، علی‌الخصوص وقتی به یاد داشته باشیم که علامه حسن‌زاده عالم پرکار و کثیر التالیف بوده‌اند. کتابشناسی پیش رو فهرست‌نگاری آثار ایشان است به آن مقدار که بر راقم این سطور قابل احصاء بود. در ابتدا نیت این بود که کتابشناسی توصیفی باشد اما حقیقتاً کتابشناسی توصیفی آثار علامه حسن‌زاده نیازمند زمان و همت وسیع است و شاید توسط یک نفر قابل انجام نباشد. از طرف دیگر، به‌سختی بتوان آثار ایشان را در یک مقوله یا علم قرارداد؛ چرا که شروح و تعلیقات و تألیفات ایشان غالباً جنبه‌های وسیعی را در بر می‌گیرد. از این رو، فهرست‌نگاری آثار ایشان همراه با بیشترین اطلاعات کتابشناختی بهترین گزینه برای راقم این سطور بود.

اگرچه نمی‌توان مدعی شد که این فهرست کامل است، اما سعی بلیغ شده است که از هر منبعی که

شده تمامی عناوین احصاء شود و تأکید بر کتاب‌ها بوده است؛ زیرا بسیاری از رسالات و مقالات در ضمن کتاب‌ها جمع‌آوری شده‌اند یا مستخرج از کتاب‌ها هستند. امید می‌رود خوانندگان ضعف‌ها و کاستی‌ها را درگذرند که آنچه فهرست‌نگار را به تهیه این فهرست تهییج و تشجیع کرده است ادای سهمی به ساحت والای یکی از علمای بزرگ جهان اسلام بوده است و اگر چنین ادای احترامی نبود شاید در توان خود نمی‌دید که وظیفه‌ای چنین سنگین را بر دوش بگیرد.

روش کار

در این فهرست سعی شده است تا خواننده گستره و کمیت آثار را در کنار اطلاعات موردنیاز برای دسترسی به آن‌ها در اختیار داشته باشد. در اینجا تذکر چند نکته مناسب است: نخست، سال انتشار اولیه مدنظر بوده است و اگر در مورد اثری سال آن مشخص نبوده است با «بی‌تا» مشخص شده است و اگر سال ذکر شده مورد اعتماد نبوده است با «؟» مشخص شده است؛ دوم، ناشران و شهر انتشار برای چاپ اول اثر است و اگر شهر یا نشر مشخص نبوده است به ترتیب با «بی‌جا» و «بی‌نا» مشخص شده است؛ سوم، تا حد ممکن تعداد صفحات کتاب‌ها برای اطلاع خواننده ذکر شده است؛ چهارم، شابک (شمارگان بینالمللی کتاب) آثاری که شابک داشتند ذکر شده است تا خواننده در مراجعه به کتابخانه‌ها به راحتی بتواند آثار را جستجو کند؛ پنجم، ترتیب آثار بر اساس سال چاپ نخستین مرتب شده است تا سیر آثار منتشر شده مشخص باشد؛ و نهایتاً، از آنجا که آثار علامه حسنزاده از سنخ متفاوت است پیش از اسم ایشان نقششان در اثر با عناوین «تالیف»، «شرح»، «تحقیق» یا «تصحیح» و غیرهم مشخص شده‌است.

فهرست آثار

- ۱- منتخب قرآن و ادعیه، تالیف شیخ عباس قمی، ترجمه آیات از تفسیر خلاصه منه جالصادقین به تحقیق حسن زاده آملی و ترجمه ادعیه علامه شعرانی و الهی قمشه ای، تهران: شب های سپید، بی تا، ۲۴۸ ص. شابک: ۶۰ - ۶۴۵۰ - ۶۲۲ - ۹۷۸
- ۲- نصاب الصبیان، تالیف ابونصر فراهی، شرح حسن حسن زاده آملی، تحت نظر ابوالحسن شعرانی، بی جا: بی نا، ۱۳۳۲، ۷۲ ص.
- ۳- الخزائن، تالیف احمد بن مهدی بن ابی ذرالنراقی، به تحقیق و تصحیح و تعلیق حسن حسنزاده آملی، به کوشش علی اکبر غفاری، تهران: بی نا، ۱۳۳۸.

- ۴- کليله و دمنه، ترجمه ابوالمعالي نصرالله بن محمد منشى، تصحيح و ترجمه دو باب ديگر حسن حسن اده آملی، ۱۳۴۱، بی جا: کتاب فروشى سعدی.
۵. علامه طباطبایى، تالیف حسن حسنزاده آملی، تهران: نهضت زنان مسلمان، ۱۳۶۰، ۲۷ ص.
۶. اتحاد عاقل به معقول، تالیف ابوالحسن رفیعی قزوینی، مقدمه و تعلیقات حسن حسنزاده آملی، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگى، ۱۳۶۱، ۷۲ ص.
۷. دروس معرفت نفس، حسن حسنزاده آملی، تهران: وزارت فرهنگ و آموزش عالی و مرکز انتشارات علمی و فرهنگى، ۱۳۶۱.
۸. دروس اتحاد عاقل به معقول، حسن حسنزاده آملی آملی، تهران: حکمت، ۱۴۰۴ ق. (۱۳۶۲ش)، ۴۸۸ ص.
۹. الهی نامه، تالیف حسن حسنزاده آملی آملی، تهران: مرکز نشر فرهنگى رجا، ۱۳۶۲، ۸۴ ص.
۱۰. رساله وحدت از دیدگاه عارف و حکیم، تالیف حسن حسنزاده آملی آملی، تهران: فجر و وزارت ارشاد اسلامى، اداره کل تبلیغات و انتشارات، ۱۳۶۲، ۱۴۲ ص.
۱۱. هزار و یک نکته، ۲ ج. حسن حسنزاده آملی، تهران: مرکز نشر فرهنگى رجا، ۱۳۶۲ (؟)، ۸۵۰ ص. شابک: - ۹۷۸ / ۵ - ۴۰ - ۶۲۸۶ - ۹۶۴
۱۲. دروس معرفه الوقت والقبلة، حسن حسنزاده آملی، قم: جماعه المدرسين بقم (موسسه النشر اسلامى) ۱۴۰۶ ق. (۱۳۶۴ش)، ۶۴۶ ص.
۱۳. انسان و قرآن، تالیف حسن حسنزاده آملی، تهران: الزهراء (س)، ۱۳۶۴، ۲۶۰ ص.
۱۴. دیوان آیتالله حسنزاده آملی، سروده حسن حسنزاده آملی، تهران: رجا، ۱۳۶۴، ۵۰۱ ص. - ۹۶۴ - ۶۲۸۶
۱۵. مجموعه مقالات، تالیف حسن حسنزاده آملی، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامى حوزه علمیه قم، ۱۳۶۴، ۲۰۳ ص.
۱۶. انسان کامل از دیدگاه نهج البلاغه، تالیف حسن حسنزاده آملی، بی جا: روشنگر، ۱۳۶۵، ۲۷۹ ص.
۱۷. کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد (خواجه نصیر الدین طوسى)، تالیف علامه الحلی، صححه و قدم له و علّق علیه حسن حسنزاده آملی، قم: جماعه المدرسين فى الحوزه العلمیه، ۱۴۰۷ ق

. (۱۳ ۱۳۶۵ ش)، ۶۴۵ ص.

۱۸. هشت رساله عربى: عرفانى، فلسفى، كلامى، رجالى، رياضى، تاليف حسن حسنزاده آملی، تهران: وزارت فرهنگ و آموزش عالی، موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگى، ۱۳ ۱۳۶۵، ۵۹۷ ص.

۱۹. آغاز و انجام، خواجه نصیرالدین طوسى، مقدمه و شرح و تعلیقات حسن حسنزاده آملی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامى، ۱۳۶۶، ۲۳۲ ص. شابک: ۴-۷۹۷-۹۷۸-۹۶۴-۴۲۲

۲۰. الجعل والعمل الضابط فى الرباطى و الرباط و قصیده ینبوع الحیوه، تاليف حسن حسنزاده آملی، قم: قیام، ۱۳۶۸، ۱۱۲ ص.

۲۱. صد کلمه، شرح حسن حسنزاده آملی، قم: قیام، ۱۳۶۸، ۵۶ ص.

۲۲. نهج الولاية: بررسی مستند در شناخت امام زمان علیه السلام، تاليف حسن حسنزاده آملی، قم: نشر قیام، ۱۳۷۰، ۱۲۸ ص. شابک: ۷-۱۲-۶۸۷۱-۹۶۴

۲۳. رساله نور على نور در ذکر و ذاکر و مذکور، تاليف حسن حسنزاده آملی، قم: تشيع، ۱۳۷۱، ۱۷۶ ص. شابک: ۲-۰۰-۹۶۴۶۳۹۹

۲۴. کلمه عليا در توقيفيت اسما، تاليف حسن حسنزاده آملی، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامى حوزه علميه قم، ۱۳۷۱، ۷۰ ص.

۲۵. ولايت تکوينى، تاليف حسن حسنزاده آملی، قم: قیام، ۱۳۷۱، ۶۴ ص.

۲۶. اضواء على المنزلة العلميه لشيوخ المفيد، تاليف حسن حسنزاده آملی، قم: کنگره جهانى هزاره شيخ مفيد (ره)، ۱۴۱۳ ق. (۱۳۷۲ ش)، ۲۲ ص.

۲۷. الحكمة المتعاليه فى الاسفار العقلية الربعه، تاليف صدرالدين محمدبن ابراهيم شيرازى، ۴ ج. تحقيق و تعليق حسن حسنزاده آملی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامى، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۷۲، شابک: ۱-۷۳۰-۴۲۲-۹۶۴

۲۸. رساله علامه بزرگوار محمد دهمدار در قضا و قدر، تصحيح و تعلیقات حسن حسنزاده آملی، قم: قیام، ۱۳۷۲، ۷۸ ص، شابک: ۶-۲۱-۶۸۷۱-۹۶۴

۲۹. تعيين خط زوال و خط مشرق و مغرب اعتدال و تحصيل سمت قبله آفاق از طريق دايره هندیه، تاليف حسن حسنزاده آملی، قم: قیام، ۱۳۷۳، ۱۲۸ ص.

۳۰. انه الحق، تالیف حسن حسنزاده آملی، قم: قیام، ۱۳۷۳، ۱۶۸ ص. شابک: ۸-۱۷-۶۸۷۱-۹۶۴
۳۱. مقام معلم، حسن حسنزاده آملی، قزوین: وزارت آموزش و پرورش، اداره آموزش و پرورش قزوین، ۱۳۷۳، ۴۱ ص.
۳۲. الانسان الكامل فی نهج البلاغه، تالیف حسن حسنزاده آملی، ترجمه عبدالرضا افتخاری، قم: موسسه المعارف الاسلامیه، ۱۴۱۶ (۱۳۷۴ ش)، ۲۲۹ ص.
۳۳. ده رساله فارسی: قرآنی، عرفانی، ریاضی، طبی، فقهی، اخلاقی، فلکی، حکمی، تالیف حسن حسنزاده آملی، قم: قیام
۳۴. شرح المنظومه السبزواری، ۵ ج. علق علیه حسن حسنزاده آملی، تقدیم و تحقیق مسعود طالبی، هران: ناب
۳۶. قرآن و عرفان و برهان از هم جدائی ندارند، تالیف حسن حسنزاده آملی، قم: قیام، ۱۳۷۴، ۱۵۸ ص. شابک: ۸-۲۰-۶۸۷۱-۹۶۴
۳۷. نامه‌ها و برنامه‌ها، تالیف حسن حسنزاده آملی، قم: قیام، ۱۳۷۴، ۲۸۰ ص.
۳۸. النفس من کتاب الشفاء، تالیف ابن سینا، تحقیق حسن حسنزاده آملی، قم: بوستان کتاب قم
۳۹. النور المتجلی فی الظهور الظلّی (تحقیق انیق حول الوجود الذهنی)، تالیف حسن حسنزاده آملی، قم: الحوزه العلمیه بقم، مکتب الاعلام الاسلامی، مرکز النشر، ۱۴۱۷ ق. (۱۳۷۵ ش)، ۱۶۸ ص. شابک: ۷-۰۷۰-۴۲۴-۹۶۴
۴۰. در آسمان معرفت: تذکره اوحدی از عالمان ربانی [ویراست ۲]، حسن حسنزاده آملی، گردآوری و تنظیم محمد بدیعی،
۴۱. دروس هیئت و دیگر رشته‌های ریاضی، ۲ ج. تالیف حسن زاده آملی، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مرکز انتشارات
۴۲. اضبط المقال فی ضبط أسماء الرجال، حسن حسنزاده آملی، تحقیق محمد کاظم المدرسی و فاضل العرفان و محمد کاظم المحمودی، مرکز الابحاث والدراسات الاسلامیه، قم: بوستان کتاب قم (مرکز النشر التابع لمکتب الاعلام الاسلامی)
۴۳. الإلهیات من کتاب الشفاء، تالیف شیخ رئیس ابن سینا، تحقیق حسن زاده آملی، قم: حوزه علمیه قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۴۱۸ ق. (۱۳۷۶ ش)، ۵۲۰ ص. شابک: ۸-۳۴۹-۹۲۴-۹۶۴.

۴۴. انسان در عرف عرفان، تالیف حسن حسن زاده آملی، تهران:
۴۵. یازده رساله فارسی (فلسفی، منطقی، عرفانی)، تالیف حسن حسن زاده آملی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
۴۶. شرح فصوص الحکم ابن العربی، شرح تاج الدین حسین خوارزمی، تحقیق حسن حسن زاده آملی، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
۴۷. رساله فی القطب و المنطقه، تصحیح و تحقیق حسن حسن زاده آملی، تهران: بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۷۸، شابک: ۹۶۴-۹۲۴۴-۲-۴
۴۸. ممدّ الهمم در شرح فصوص الحکم شیخ الاکبر محیی الدین بن عربی، حسن حسن زاده آملی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات
۴۹. استیعاب الوجوه الممكنة فی صنعة الاصطراب، ألفه محمد بن احمد ابوریحان البیرونی، تصحیح و تحقیق محمداکبر جوادى الحسینی، تقدیم و مراجعۀ حسن حسن زاده آملی، مشهد: مجمع البحوث الاسلامیة، ۱۴۲۱ق (۱۳۷۹ ش)، ۴۵۲ ص. ۱-۳۵۵-۴۴۴-۹۶۴
۵۰. شرح فصّ حکمة عصمتیة فی کلمة فاطمیة، تالیف حسن حسن زاده آملی، تهران: سنا، ۱۳۷۹، شابک: ۹۶۴-۶۱۲۶-۳۸-۳
۵۱. گنجینه گوهر روان، تالیف حسن حسن زاده آملی، تهران: طوبی
۵۳. عرفان و حکمت متعالیه، تالیف حسن حسن زاده آملی، قم: نشر الف. لام. میم، ۱۳۸۰، ۷۹ ص. شابک: ۹۶۴-۹۳۳۰۷-۱-۲
۵۴. الحجج البالغة علی تجرّد النفس الناطقة، تالیف حسن حسن زاده آملی، قم:
۵۵. التمهید فی شرح قواعد التوحید، لوائن الدین علی بن التترکه، صححه و علق علیه حسن حسن زاده آملی، قم: نشر الف. لام. میم، ۱۳۸۱، ۲۶۴ ص. شابک: ۹۶۴-۹۳۳۰۷-۹-۸
۵۶. دروس شرح اشارات و تنبیہات ابن سینا نمط هشتم: البهجة و السعادة، شرح حسن حسن زاده آملی، باهتمام صادق حسن زاده، قم: مطبوعات دینی، ۱۳۸۲، شابک: ۹۶۴-۵۹۹۰-۸۲-۳
۵۸. نصوص الحکم [شرح] بر فصوص الحکم [فارابی]، شرح حسن حسن زاده آملی، تهران: رجا
۵۹. دروس شرح اشارات و تنبیہات (ابن سینا) نمط دهم (اسرار الآیات)، شرح حسن حسن زاده آملی، به اهتمام ولی سیدتاج الدینی، قم: مطبوعات دینی

۶۰. دروس شرح اشارات و تنبيهات (ابن سينا) نمط سوم: فى النفس الارضية والسماوية، ۲ ج. شرح حسن حسنزاده آملی، به اهتمام جواد فاضل بخشایشی، قم: آیت اشراق
۶۱. دروس شرح اشارات و تنبيهات ابن سينا نمط چهارم: فى الوجود و علله، شرح حسن حسن زاده آملی، به اهتمام على حسینی، قم: مطبوعات دینی، ۱۳۸۶.
۶۲. دروس شرح اشارات و تنبيهات ابن سينا نمط پنجم فى الصنع والإبداع، شرح حسن حسنزاده آملی، به اهتمام على حسینی، قم: مطبوعات دینی
۶۳. شرح العيون فى شرح العيون [اويراست ۲]، تالیف و شرح حسن حسنزاده آملی، قم: بوستان کتاب
۶۴. دروس شرح اشارات و تنبيهات (ابن سينا) نمط نهم، شرح حسن حسنزاده آملی، به اهتمام على حسینی آملی، قم: آیت اشراق
۶۵. دروس شرح فصوص الحکم قیصری
۶۶. تفسیر خلاصه منهج الصادقین، تالیف مولی فتح الله کاشانی، تحقیق حسن حسنزاده آملی، ۵ ج. قم:
۶۷. ابیات طبری [گزیده ابیات طبری دیوان]، تالیف حسن حسنزاده آملی، قم: میراث ماندگار،
۶۸. خیر الاثر در رد جبر و قدر به ضمیمه دو رساله کسب و اقسام فاعل، تالیف حسن حسن زاده آملی، قم: موسسه بوستان کتاب، ۱۳۹۰، ۲۰۸ ص. شابک: ۶-۰۹۰۹-۰۹-۹۶۴-۹۷۸
۶۹. دروس شرح اشارات و تنبيهات ابن سينا نمط اول: فى الطبيعيات، شرح حسن حسنزاده آملی، به اهتمام حیدر ضیایی، قم: آیت اشراق
۷۰. دروس شرح اشارات و تنبيهات، نمط دوم: فى الطبيعيات، شرح حسن حسن زاده آملی، به اهتمام حیدر ضیایی، قم: آیت اشراق
۷۱. طب و طبیب و تشریح، تالیف حسن حسنزاده آملی، قم: نشر الف. لام. میم، ۱۳۹۳، ۲۹۱ ص، شابک: ۵۵۰۴۹۸۲-۴۶۹-۸۷۹
۷۲. تعیین بعد بین المرکزین و الاوج، گزینش و شرح حسنزاده آملی، قم: نشر الف. لام. میم، ۱۳۹۴، ۳-۱-۲۸۹۴-۹۶۴-۹۷۸
۷۳. دروس شرح اشارات و تنبيهات (ابن سينا) نمط ششم، شرح حسن حسنزاده آملی، به اهتمام سید على حسینی آملی، قم: آیت اشراق

۷۴. دروس شرح اشارات و تنبیهات (ابن سینا) نمط هفتم: فی‌التجريد، شرح حسن حسن‌زاده‌آملی، به اهتمام سيد علی حسینی‌آملی، قم: آیت اشراق

۷۵. دفتر دل

۷۶. تعلیقه و شرح بر مصباح الانس، شرح حسن حسن‌زاده‌آملی، قم: اشراق حکمت

۷۷. رموز کنوز: شرحی بر منتخب کنوز الاسماء مرحوم دهدار، شرح حسن حسن‌زاده‌آملی، تحقیق و تعلیق حسین شادمان، تهران: منشور سمیر

منبع: آیت عقل و دین: ویژه‌نامه چهلمین روز درگذشت آیت‌الله حسن‌زاده‌آملی؛ ماهنامه فرهنگی و هنری آرمان هنر.